

Preseljenje

Drago Župarić-Iljić

Povijesno gledano, dobrovoljna a još više nedobrovoljna seljenja, preseljavanja i premještanja ljudi dio su mehanizama moći države ili drugih oblika suverena kojim se nastoji upravljati te kontrolirati kretanje i boravak raznih skupina stanovništva; pojedinaca, društvenih grupa, etnija i naroda. Preseljenje mađarskih izbjeglica 1956. iz europskih država na tlo Sjeverne Amerike, te preseljenje izbjeglica iz Indokine 1975. i nadalje u zemlje zapadne hemisfere, začetak je suvremenog modela preseljenja, koji je svoje ozbiljenje u nama bliskom regionalnom kontekstu imao sa preseljenjima izbjeglica iz BiH i s Kosova u 1990-ima.

Preseljenje (engl. *resettlement*) osoba u treću sigurnu zemlju dio je cjelokupnog globalnog **režima migracija, humanitarne moći i migracijske industrije** koji međunarodni humanitarni akteri (posebice UNHCR i IOM), ali i EU tehno-kratske strukture (prvenstveno Europska komisija) predstavljaju, a shodno tome i primjenjuju kao jedan od mehanizama kojim se EU države članice nose s povećanjem broja tražitelja međunarodne zaštite ili kao jedno od „trajnih rješenja“ za ljude u potrebi za nekom vrstom zaštite, i one koji su već u poziciji potencijalno ili faktualno dugotrajne ili produžene raseljenosti.

Programi preseljenja se primjenjuju u situaciji kada druga dva tzv. trajna rješenja - dobrovoljni povratak u državu porijekla ili lokalna integracija, najčešće u državi prvog prihvata - nisu ostvariva, ili pak nisu ostvariva na zadovoljavajući način. Preseljenje, koje facilitira UNHCR, predstavlja se kao trajno, održivo rješenje prije svega za one koje se definira kao posebno ranjive skupine izbjeglica, i/ili one koji su dugotrajno raseljeni. Također, preseljenje u tom smislu se često shvaća i kao međunarodni alat solidarnosti bogatijih država članica UN-a prema članicama iz kruga tzv. zemlja u razvoju koje pružaju privremeno ili dugotrajnije utočište najvećem broju izbjegličke populacije u svijetu (usp. Zamore i Aleinikoff 2019). K tomu, posljednjih godina se na planirane programe preseljenja gleda i kao na moguće strategije za smanjenje ranjivosti lokalnih zajednica na utjecaje klimatskih promjena, prirodnih katastrofa i raseljavanja izazvanog razvojnim projektima (usp. McAdam 2015; Cernea i Maldonado 2018).

Od 1950-ih do danas Kanada, SAD, Australija i Švedska predvode po broju izbjeglica koji dolaze preko vladinih programa preseljenja (Garnier et al. 2018). U kontekstu jugoistočne Europe ovu su politiku popularizirale državničke strukture Slovenije i Hrvatske tek u nedavnom razdoblju, u periodu nakon balkanskog koridora. Dolazak osoba u izbjegličkom statusu iz treće zemlje u kojoj su imale neku vrstu odobrenog boravka u državu članicu EU znači dobivanje prava koja su ekvivalent onima po dodjeli statusa izbjeglice. Ugovorom EU-Turska iz ožujka 2016. praktički je utvrđena buduća programska smjernica EU u smislu upravljanja migracijama na način da će oni koji pokušavaju neregularno doći do Grčke biti vraćeni u Tursku, dok će oni koji strpljivo čekaju u Turskoj (uglavnom Sirijci u turskim izbjegličkim kampovima) imati priliku preko programa preseljenja doći u neku od država EU. Hrvatska se uključuje u program preseljenja i premještanja u okviru zajedničkog EU programa (usp. Vlada RH 2015), dočim su pojedine države članice provodile individualno te programe ili, poput država Višegradske skupine aktivno opstruirale provedbu istih.

Međutim, stručnjaci ističu još nekoliko temeljnih moralnih, društvenih i političkih problema oko preseljenja, ali i premještanja:

Programi preseljenja, kao i preostala dva tzv. trajna rješenja u humanitarnom režimu zaštite, polaze od postavki normativnog i metodološkog nacionalizma gdje su prisilni migranti i izbjeglice prvenstveno viđeni kao anomalija u globalnom sustavu nacija-država, i prema čemu svako iskustvo raseljenosti treba podvrgnuti ponovno "normalizaciji" u smislu "re-nacionalizacije" i obnove "nacionalnog poretka stvari", kako nas podsjećaju Casas-Cortes i sur. (2015: 71).

U tehničkom pak smislu, odabir i transfer ljudi koji mogu imati koristi od ovih programa u nadležnosti je diskrecijskih odluka nacionalnih vlada i međunarodnih humanitarnih organizacija, no sam mehanizam preseljenja dostupan je tek za otprilike 1-2% izbjegličke populacije (Betts 2017). Zemlje primateljice često preseljenje promoviraju kao linearan i jednokratni čin prihvata, iako su u stvarnosti migrantska iskustva i izbjegličke putanje toliko kompleksni da uključuju različite oblike dobrovoljne i nedobrovoljne mobilnosti i nemobilnosti, u okviru kojih preseljenje može biti samo jednom etapom (Yildiz i Sert 2021).

S moralnog aspekta moguće je problematizirati premještanje i preseljenje kao vrstu društvenog inženjeringa i projektiranog (kvazi)humanitarizma u kojem je često etničko profiliranje i preseljenje osoba točno određenih nacionalnosti koje su selektirane kao poželjnije pred nekim drugima (npr. Sirijci u usporedbi s Afganistancima) (de

Boer i Zieck 2020). **Rodna dimenzija** je naročito naglašena te se u konstrukciji poželjnih tipova izbjeglica mahom preferiraju žene i obitelji s djecom koje se doživljava, diskurzivno uokviruje i prikazuje kao ugrožene i pasivne žrtve. Ove se kategorije smatraju manje ugrožavajućim faktorom nego što je to demografska skupina mlađih muškaraca samaca (Welfens i Bonjour 2021).

Kako „industrija preseljenja“ teži nekoliko milijardi dolara godišnje, u pozadini je jasna politička ekonomija najmoćnijih država u sustavu UN-a, pri čemu legitimizacijsko načelo cijelog programa nerijetko ima prinudni karakter, upravo zato jer samim izbjeglicama mogu biti poželjnija druga „održiva rješenja“ poput povratka u državu porijekla ili lokalna integracija (Lutz i Portmann 2021).

Programi preseljenja nisu rezultirali širenjem spektra humanitarne zaštite. Umjesto toga, države kombiniraju preseljenje koje im daje svojevrsnu humanitarnu patinu s restriktivnim politikama kontrole granica koje im istovremeno omogućuju nastavak rigidnih praksi kontrole pristupa izbjeglica teritoriju i institutu azila, na tragu znanih politika **sekuritizacije** migracija, eksternalizacije i eksteritorijalizacije migracijskih i graničnih režima, te **iregularizacije** i kriminalizacije migrantskih kretanja (Garnier et al. 2018).

Mehanizam preseljenja zapravo osnažuje i promovira nametnutu dihotomiju između slike poželjnog migranta (kao pasivnog i potrebitog izbjeglice, preferabilno žene ili obitelji) te neželjenog migranta kao prijetnje, ugroze i smetnje. Takav se diskurs promiče u aktivnu politiku po kojoj je jedini legalan i legitiman način dolaska na teritorij onaj putem programa premještanja i preseljenja koje odobravaju i provode nacionalne vlade, dočim su ljudi u pokretu na granicama i unutar teritorija sumnjičeni kao „lažni, nevjerodostojni izbjeglice“, „kriminalci“, „iskorištavatelji sustava“ i slično (Župarić-Iljić 2020).

Čini se da u hrvatskom kontekstu državni aparat posredno želi ostvariti podršku šire javnosti za politiku reduciranja „neregularnih dolazaka“, te protežiranja dolaska i prihvata željenih i odabranih, tj. selektiranih profila izbjegličke populacije, putem programa preseljenja. U službenim priopćenjima **MUP RH** otvoreno ističe kako zakonito i sigurno preseljenje omogućava da se izbjeglicama osigura potrebna međunarodna zaštita, ali da je isto tako i „alat za upravljanje migracijama i krizama, smanjivanje nezakonitih migracija i sprječavanje krijumčarenja kojima su izbjeglice često izložene“. Hrvatska je kroz nekoliko ciklusa od studenog 2017. do kolovoza 2019. sudjelovala u tzv. selekcijskim misijama, a potom i preseljenju nekoliko desetaka obitelji iz Turske, koje su smještene u nizu gradova (Sisak, Karlovac, Zadar, Slavonski Brod itd.), dok je istovremeno granični režim postajao sve restriktivniji za sve one čija su kretanja iregularizirana, a pravo na pristup teritoriju te eventualno proceduri odobrenja izbjegličkog statusa onemogućen nasiljem na granicama te kolektivnim odbijanjem i protjerivanjem (usp. **pušbek**).

1. 8. 2024.

Literatura

Betts, Alexander. 2017. „Resettlement. Where’s the Evidence, What’s the Strategy?“. *Forced Migration Review* 54: 73-75.

Cernea, Michael i Julie Maldonado. 2018. "Challenging the Prevailing Paradigm of Displacement and Resettlement Its Evolution, and Constructive Ways of Improving it". U *Challenging the Prevailing Paradigm of Displacement and Resettlement. Risks, Impoverishment, Legacies, Solutions*. Michael Cernea i Julie Maldonado, ur. New York: Routledge, 1- 42.

Casas-Cortes, Maribel, Sebastian Cobarrubias, Nicolas De Genova, Glenda Garelli, Giorgi Grappi, Charles Heller, Sabine Hess, Bernd Kasperek, Sandro Mezzadra, Brett Neilson, Irene Peano, Lorenzo Pezzani, John Pickles, Federico Rahola, Lisa Reisnder, Stephan Scheel, Martina Tazzioli 2014. "New Keywords. Migration and Borders". *Cultural Studies* 29:1: 55-87.

de Boer, Tom i Marjoleine Zieck. 2020. „The Legal Abyss of Discretion in the Resettlement of Refugees Cherry-Picking and the Lack of Due Process in the EU“. *International Journal of Refugee Law* 32/1: 54-85.

Garnier, Adèle; Kristin Bergtora Sandvik i Liliana Lyra Jubilut. 2018. „Introduction. Refugee Resettlement as Humanitarian Governance. Power Dynamics“. U *Refugee Resettlement. Power, Politics, and Humanitarian Governance*. Adèle Garnier, Liliana Lyra Jubilut i Kristin Bergtora Sandvik, ur. New York i Oxford: Berghahn Books, 1-27.

Lutz, Philipp i Lea Portmann. 2021. „Why do States Admit Refugees? A Comparative Analysis of Resettlement Policies in OECD Countries“. *Journal of Ethnic and Migration Studies*.

McAdam, Jane. 2015. „Relocation and Resettlement from Colonisation to Climate Change. The Perennial Solution to 'Danger Zones'“. *London Review of International Law* 3/1: 93-130.

UNHCR. 2020. *History of Resettlement - Celebrating 25 Years of the ATRC*. UNHCR: Geneva.

<https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/5d1633657.pdf>

Vlada Republike Hrvatske. 2015. Vlada RH. Odluka o premještanju i preseljenju državljana trećih zemalja ili osoba bez državljanstva koje ispunjavaju uvjete za odobrenje međunarodne zaštite, Narodne novine 78/15

Welfens, Natalie i Saskia Bonjour. 2021. „Families First? The Mobilization of Family Norms in Refugee Resettlement“. *International Political Sociology* 15: 212-231.

Yıldız, Ugur i Deniz Sert. 2021. „Dynamics of Mobility-stasis in Refugee Journeys. Case of Resettlement from Turkey to Canada“. *Migration Studies* 9/2: 196-215.

Zamore, Leah i Alexander Aleinikoff. 2019. *The Arc of Protection. Reforming the International Refugee Regime* . Stanford: Stanford University Press.

Župarić-Iljić, Drago. 2020. „Model i iskustva prihvata i integracije izbjeglica putem programa preseljenja u europskom i hrvatskom kontekstu“. U Integracijske politike i prakse u europskom i hrvatskom kontekstu. Vodič dobre prakse. Lana Vučinić i Anna-Maria Radić, ur. Zagreb: Hrvatski Crveni križ, 99-130.